

**DEMOKRATİK ÇÖZÜM SÜRECİNİN
EKONOMİK BEKLEYİŞLER ÜZERİNDEKİ ETKİSİ:
AĞRI İLİ ÖRNEĞİ, MAYIS 2013**

Vedat KAYA (*)

Süleyman UĞURLU (**)

Öz

Türkiye’de yıllarca yaşanan terör olayları ülke ekonomisi ve demokrasisini olumsuz etkilemiştir. Terör nedeniyle planlanan iktisadi ve sosyal faaliyetler verimli bir şekilde uygulanamamış, bu olumsuzluklar ekonomik değer kayıplarına yol açmıştır. Bu çalışmanın amacı, demokratik çözüm sürecinin mevcut ve gelecek dönemlerde Ağrı ve Türkiye ekonomisine olası etkilerine dönük beklentileri tespit etmektir. Araştırmada kullanılmak üzere tasarlanan anket formu Ağrı merkez ilçe sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş üstü halktan tesadüfî olarak seçilen 511 vatandaşa uygulanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Demokratik Çözüm Süreci, Ekonomi, Terörizm

The Effects of Democratic Solution Process on the Economic Expectations:

The Case of Ağrı Province, May 2013

Abstract

The terrorist incidents that have been taken place in Turkey for many years have adversely affected the economy and democracy of the country. Planned economic and social activities could not have been implemented efficiently due to the existing terror and these negativities have led to losses of economic values. The purpose of this study is to determine the expectations about democratic solution process in terms of effects of it on Ağrı Province and Turkish economy for the present time and in the future. The questionnaire designed for the study was applied to 511 citizens who had been selected randomly from the public living within the boundaries of Ağrı Province and over the age of 18.

Keywords: Democratic Solution Process, Economy, Terrorism

*) Doç. Dr., Atatürk Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Politikası Ana Bilim Dalı, (e-posta: vkaya@atauni.edu.tr).

**) Araş. Gör., Ağrı İbrahim Çeçen Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi İktisat Tarihi Ana Bilim Dalı, (e-posta: sugurlu@agri.edu.tr).

1. GİRİŞ

Türkiye son yıllarda istikrarlı bir hükümet yönetimiyle birlikte büyüme, yatırım ve enflasyon gibi bazı temel makroekonomik göstergelerde olumlu ve istikrarlı sonuçlar elde etmiştir. Bu istikrarıyla G-20 arasına girmiş, yaşanan küresel kriz dönemlerinde dahi dünya ekonomilerinin büyük çoğunluğu küçülürken Türkiye birkaç dönem dışında büyümesini sürdürmüştür. Tüm bu olumlu gelişmelere rağmen aynı zamanda Türkiye yaklaşık otuz yıldır süren, ülkenin gelişmesine, kalkınmasına ve güçlenmesine olumsuz etki eden terör sorunuyla da mücadele etmiştir.

Terör kavramı genel olarak, insanları yıldırma, sindirme ve korkutma yoluyla baskı altına alıp onlara belirli davranış biçimlerini ve kendi ideolojilerini benimsetmek için zor kullanma eylemi olarak açıklanmaktadır (Yeşiltaş, Öztürk & Türkmen, 2008).

İdeolojik veya politik amaçlarla her türlü şiddet kullanımını ifade eden terör girişimleri, sadece sosyal ve siyasal alanlarda değil ekonomik alanda da önemli maliyetleri beraberinde getirmektedir (Altay, Ekinci & Peçe, 2013). Terör girişimleri etki altına aldıkları bölgelerdeki ekonomileri direkt olarak etkilemekle birlikte üretim faktörleri açısından da olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ayrıca ekonomik karar birimleri terör dolayısıyla üretim, tüketim ve yatırım kararları noktasında belirsizlikler oluşturarak ekonomik yapıda negatif dışsallıklara sebebiyet vermektedir (Altay, Ekinci & Peçe, 2013).

Türkiye, terörle mücadele yıllarca klasik yöntemlere başvurmuştur. Ülkemizde güvenlik bürokrasisinin siyasal hayatta etkin olduğu dönemlerde dış politika ve terör sorunu konularında güvenlik kaygısını temel alan yaklaşımlar sıklıkla dile getirilmiştir (Baharççek & Tuncel, 2011).

Türkiye'nin son yıllarda terörle mücadele klasik yöntemlerin dışında demokratik mücadele yöntemlerini seçmesi ile birlikte özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinde bölge insanının teröre olan desteği demokratik haklar elde ettikçe, yatırımlar ve bölgesel kalkınma hamleleri arttıkça azalmıştır.

Terör ve ekonomi bağlamında literatür incelendiğinde oldukça fazla sayıda çalışma bulunmaktadır. Birçok araştırmacı Türkiye'de ve dünyanın çeşitli ülke veya ülke gruplarında terörün ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini incelemeye çalışmışlardır. Bunlardan ilki terörün yatırımlar üzerindeki etkilerini inceleyen Larobina ve Pate'in (2009) yaptığı çalışmadır. Bu çalışmaya göre yatırımların sürdürülebilmesi için hükümetlerin terörle mücadelesinin son derece önemli ve portföy yatırımları ile doğrudan etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu bağlamda Enders vd., (1992)'nin yaptıkları çalışmaya göre; 1974–1988 yılları arasında terör yüzünden Avusturya, İtalya, Yunanistan ve diğer Avrupa ülkelerinin turizm gelirlerinde azalma görüldüğü sonucuna ulaşılmıştır.

Benzer şekilde Drakos ve Kutun (2003) araştırmalarında 1991-2000 döneminde Yunanistan, İsrail ve Türkiye'nin turizm ekonomilerinde sırasıyla %9, %1, %5 oranlarında azalma tespit etmişlerdir. Yine bir başka çalışmada Enders ve Sandler (1991) İspanya'da terörizmin turizm üzerindeki etkisini analize tabi tutarak 1970–1979 yılları arasında

140.000 turistin terör sebebiyle ülkeyi terk ettiğini belirtmişlerdir.

Abadie ve Gardeazabal (2002) İspanya’da terörün milli gelir üzerine etkilerini inceleyen ampirik olarak yapmış oldukları çalışmalarında ETA’nın terör faaliyetlerinin 1975’ten sonra yoğunlaştığı BASK bölgesinde kişi başına düşen milli gelirin 1995–1997 döneminin sonuna kadar %12’den yaklaşık %8 seviyelerine kadar gerilemiş olduğunu tespit etmişlerdir.

Gupta vd., (2002) yapmış oldukları çalışmalarında düşük ve orta gelirli ülkelerde terörün kamu harcamaları ile kamu gelirleri, dolayısıyla ekonomik büyüme üzerindeki etkisini araştırmışlardır. Enflasyon ve düşük büyümenin terör olaylarına paralel ilerlediği, terörün kamu gelirleri ile yatırımları negatif etkilediği, savunma harcamalarını arttırdığı, kamu harcamalarının da şeklini değiştirerek ekonomik büyümeyi önemli derecede ve negatif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.

Blomberg vd., (2004) yaptıkları ampirik çalışmalarında, uluslararası terörizmin makroekonomik sonuçlarını 177 ülke için 1968–2000 dönemi verilerini kullanarak incelemiş ve terörün ekonomik faaliyetleri etkilediğini tespit etmiştir. Araştırma sonuçlarına göre terör faaliyetleri arttıkça yatırımlar azalmış, kamu harcamaları artmıştır.

Altay vd., (2013) çalışmalarında Ortadoğu’da terörün ekonomik etkilerine yönelik Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan ülkeleri kapsamında bir inceleme yapmışlardır. Panel veri analizi yönteminin kullanıldığı bu araştırmada 1996–2010 yılları arası verileri kullanılarak, terörün başta turizm olmak üzere analize tabi tutulan tüm ekonomik değişkenler üzerindeki olumsuz etkileri çok net olarak tespit edilmiştir.

Araz vd., (2009)’nin yaptıkları araştırmaya göre ülke ekonomilerinin genişleme ve daralma durumlarında terör ile ekonomi arasındaki etkileşim farklılaşmaktadır. Genişleme dönemlerinde terörün ekonomiyi negatif ve güçlü olarak etkilediği, daralma dönemlerinde ise ekonominin terörü etkilediği tespit edilmiştir. Uysal vd., (2009) Türkiye için yapmış oldukları çalışmalarında 1992–2001 yılları arasında terörün ekonomik büyümeyi negatif yönde etkilediği sonucuna varmışlardır.

Bu çalışmanın amacı, siyasal iktidarın öncülüğünde Türkiye Cumhuriyeti Devleti tarafından başlatılan ve hâlihazırda yürütülmekte olan demokratik çözüm sürecinin karar birimlerinin ekonomik beklentileri üzerindeki etkisini tespit edebilmektir. Bu kapsamda, Ağrı ili örnekleminde anket yoluyla birincil veriler elde edilmiş ve değerlendirmeler yapılmıştır.

Girişi takiben anket ile ilgili veri ve metodoloji aktarılacak, ardından elde edilen bulgular özetlenecektir. Çalışma genel bir değerlendirme ile sona erecektir.

2. VERİ VE METODOLOJİ

Araştırmanın örnekleme çerçevesi Ağrı merkez ilçedeki yetişkin bireylerdir. Bu bağlamda, çalışmadaki bağımlı değişken Ağrı il merkezinde yaşayan vatandaşların demokra-

tik çözüm sürecine olan destek ve beklentileridir. Bu değişken ordinal ölçekle ölçülmüş bir değişkendir. Çalışmada bu bağımlı değişkenle ilişkili olabileceği düşünülen çok sayıda bağımsız değişken tarif edilmiştir. Bu bağımsız değişkenlerin bazıları nominal ölçekle bazıları ise ordinal ölçekle ölçülmüştür. Ordinal ölçekle ölçülmüş değişkenlerde beşli likert ölçeği kullanılmıştır.

Bu çalışma için tasarlanan anket konu ile ilgili uzman ve akademisyen görüşlerine müracaat edilerek hazırlanmıştır. Tasarlanan anket sahaya sürülmeden önce güvenilirlik analizi de yapılmıştır. Yapılan uygulama sonrası 56 değişken, seçilen bölgenin tüm kesimlerinden oluşan vatandaşlara sorulmuş ve Cronbach alfa katsayısı 0,927 bulunmuştur. Bu sonuç, anketin güvenle kullanılabilirliğini ifade etmektedir.

2012 yılında yapılan son nüfus sayımına göre Ağrı'nın merkez ilçe nüfusu 145.359'dur. Anket sonuçlarının daha anlamlı bir şekilde yorumlanabilmesi için 18 yaş üstü yetişkinler çalışmaya dâhil edilmiştir. Ağrı merkez ilçedeki 18 yaş ve üstü yetişkinlerin sayısı 83.987'dir (tuik.gov.tr).

Çalışmada kullanılacak veri seti, Ağrı il merkezinde uygulanacak bir anket yardımıyla elde edilecek yatay kesit verilerden oluşmaktadır. Anket uygulanacak örnek kütlelerin büyüklüğünün belirlenebilmesi için;

$$n = \frac{NPQZ^2}{(N-1)d^2 + PQZ^2}$$

Oran için örnek büyüklüğünün tahmini formülünden yararlanılmıştır. Bu formüldeki n= Örnek kütle büyüklüğü, N= Ana kütle hacmi (Ağrı il merkezindeki 18 ve üstü yaşlardaki bireylerin sayısı), P= Demokratik açılımı destekleme oranı, Q= Demokratik açılımı desteklememe oranı (1-P), Z= %(1-α) düzeyinde Z test değeri, α= önem düzeyi, d= Hata (tolerans) payıdır.

Mümkün olduğunca büyük örnekle çalışmak için demokratik açılımı destekleyen ve desteklemeyenlerin oranı 0,5 olarak alınmış, %5 önem düzeyinde %5 hata payı ile ana kütle temsil edecek örnek büyüklüğü,

$$n = \frac{83987(0,5)(0,5)(1,96)^2}{(83987-1)0,05^2 + (0,5)(0,5)(1,96)^2} \cong 382$$

Olarak hesaplanmıştır.

Araştırmada hedeflenen minimum örnek büyüklüğü 382'dir. Ancak eksik ve hatalı doldurulmuş anketlerin olabileceği düşünülerek 580 adet anket uygulanmıştır. Anket uygulaması yapıldıktan sonra eksik ve boş olan anketler ayıklanmış, geriye 511 adet anket kalmıştır. Bu sayı hedeflenen örnek büyüklüğü sayısı olan 382'den fazladır.

Anketin birinci bölümünde demografik sorulara yer verilmiştir. Bu bölümde cinsiyet, yaş, medeni durum, eğitim durumu, meslek, Ağrılı olup olmama gibi demografik özellikleri belirlemeye yönelik sorular yer almaktadır.

İkinci bölümdeki sorular demokratik çözüm sürecindeki ilk adımlarla ilgilidir. Bu kısımda demokratik açılımı destekleyip desteklememe, anadilde eğitim, hutbe ve vaazları destekleyip desteklememe ve son olarak anadilde yayın yapan TV kanallarının faydalı bulunup bulunmadığı ile ilgili sorular yer almaktadır.

Çalışmanın üçüncü bölümü iki kısımdan oluşmaktadır. İlk kısımda mevcut ve başarılı bir çözüm süreci ve sonucunda Türkiye’de muhtemel ekonomik ve sosyal yapı ile ilgili düşünceler yer almaktadır. Çalışmanın üçüncü bölümünün ikinci kısmında ise mevcut ve başarılı bir çözüm süreci ve sonucunda Ağrı’da muhtemel ekonomik ve sosyal durumla ilgili düşünceler yer almaktadır.

3. BULGULAR

Ankete geçerli olarak cevap veren 511 vatandaşın %39’u bayan, %61’i erkektir. Bu kişilerin %98’i 18 ile 57 yaş arasında dinamik bireylerden oluşmaktadır. Ankete katılanlar eğitim durumlarını %18’i ilkökul, %13’ü ortaokul, %43’ü lise, %19’u üniversite ve %7’si lisansüstü olarak belirtmişlerdir. Aylık gelirlerini ise %43’ü 750TL ve altı, %31’i 751–1500TL arası, %13’ü 1501–2250TL arası, %7’si 2251–3000TL arası ve %6’sı 3001TL ve üstü olarak belirtmişlerdir. Bu çalışma bölgesel olduğu için ağırlıklı olarak yerel halka yapılmıştır. Bundan dolayı kişilerin yaklaşık %79’u Ağrılıdır. Geriye kalan %21’lik kesimin çoğunluğu ise Doğu ve Güney Doğu Anadolu bölgelerinden Ağrı’ya gelmiş olan kişilerdir.

Hükümet tarafından başlatılan demokratik çözüm sürecini Ağrı’da destekleyenlerin oranı yaklaşık %91’dir. %9’luk kesim ise demokratik çözüm sürecini faydalı bulmayıp desteklememektedirler.

Anadil ile ilgili kısımda ankete cevap verenlerin yaklaşık %79’u anadilde eğitimi desteklerken %21’i desteklemediklerini belirtmişlerdir. Okul eğitimi dışında dini hizmetler konusunda da bekleyiş edinmeye çalışan bu araştırmada halkın yaklaşık %82’si anadilde hutbe ve vaazlar yapılmasını desteklerken %18’i desteklemediğini belirtmiştir. Anadildeki TV kanallarını faydalı bulanların oranı yaklaşık %76 iken, %24’ü faydalı bulmadığını belirtmişlerdir.

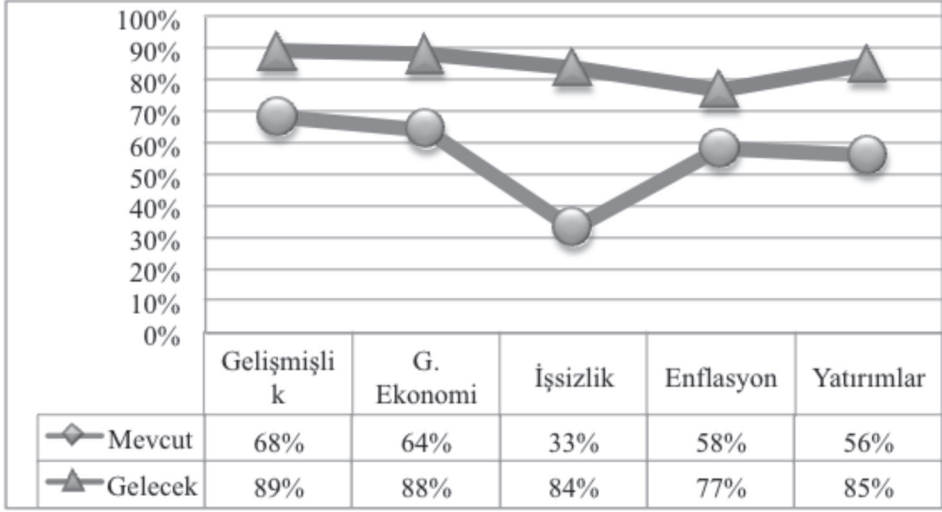
Beşli likert ölçeği (çok kötü – kötü – normal – iyi – çok iyi) kullanılarak cevaplandırılması istenen sorular Türkiye ile ilgili mevcut ve başarılı bir çözüm süreci sonucunda ortaya çıkması muhtemel gelişmişlik, genel ekonomi, işsizlik, enflasyon, yatırımlar gibi konulardaki bekleyişleri ölçmeye dönüktür.

Mevcut durumla ilgili en iyimser görüş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %68 ile gelişmişlik seviyesi gelmektedir. İkinci olarak yaklaşık %64 ile genel ekonomik durum gelmektedir. Ardından yaklaşık %58 ile enflasyon, %56 ile yatırımlar ve son olarak %33 ile işsizlik gelmektedir.

Başarılı bir çözüm süreci sonucunda en iyimser bekleyiş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %89 ile gelişmişlik seviyesi gelmektedir. İkinci olarak yaklaşık

%88 ile genel ekonomik durum gelmektedir. Ardından yaklaşık %85 ile yatırımlar, %84 ile enflasyon ve son olarak %77 ile işsizlik gelmektedir. Bu olası beklentiler aşağıda bir grafik yardımıyla gösterilmiştir.

Grafik 1: Türkiye’de Mevcut ve Gelecek Durumda Olası Beklentiler

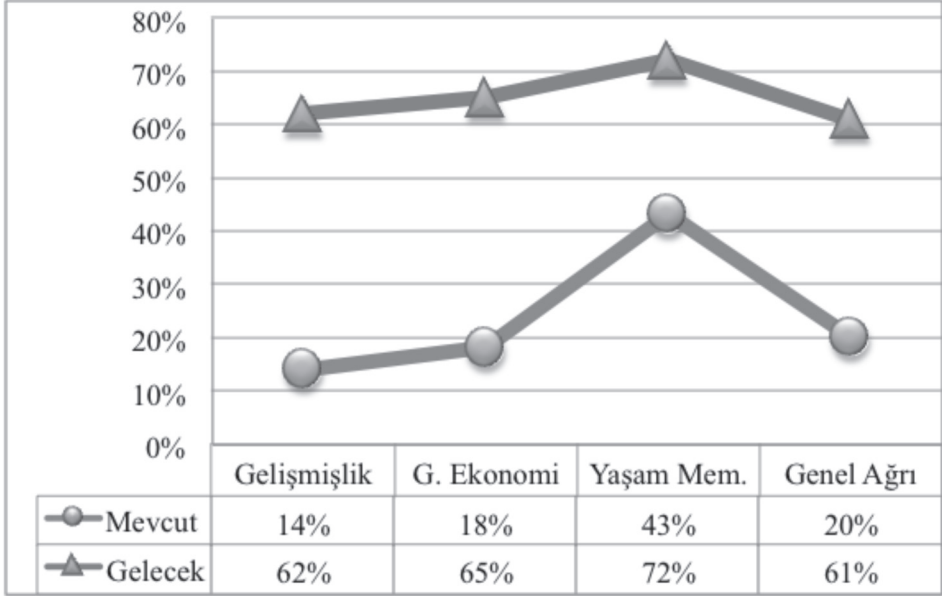

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde Türkiye’de mevcut durum ile başarılı bir çözüm süreci sonucunda olası beklenti arasında en büyük yükseliş işsizliktedir. İkinci olarak yatırımlar ve daha sonra genel ekonomi, gelişmişlik seviyesi ve enflasyon gelmektedir.

Ağrı ili ile ilgili genel sorularda ise mevcut durumla ilgili en iyimser görüş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %43 ile yaşam memnuniyeti, ikinci olarak yaklaşık %20 ile genel olarak Ağrı değerlendirilmesi gelmektedir. Ardından yaklaşık %18 ile ekonomik durum ve son olarak %14 ile gelişmişlik seviyesi gelmektedir.

Başarılı bir çözüm süreci sonucunda en iyimser beklenti normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %72 ile yaşam memnuniyeti, ikinci olarak yaklaşık %65 ile ekonomik durum gelmektedir. Ardından yaklaşık %62 ile gelişmişlik seviyesi ve son olarak %61 ile genel olarak Ağrı değerlendirilmesi gelmektedir. Bu durum aşağıda bir grafik yardımıyla gösterilmektedir.

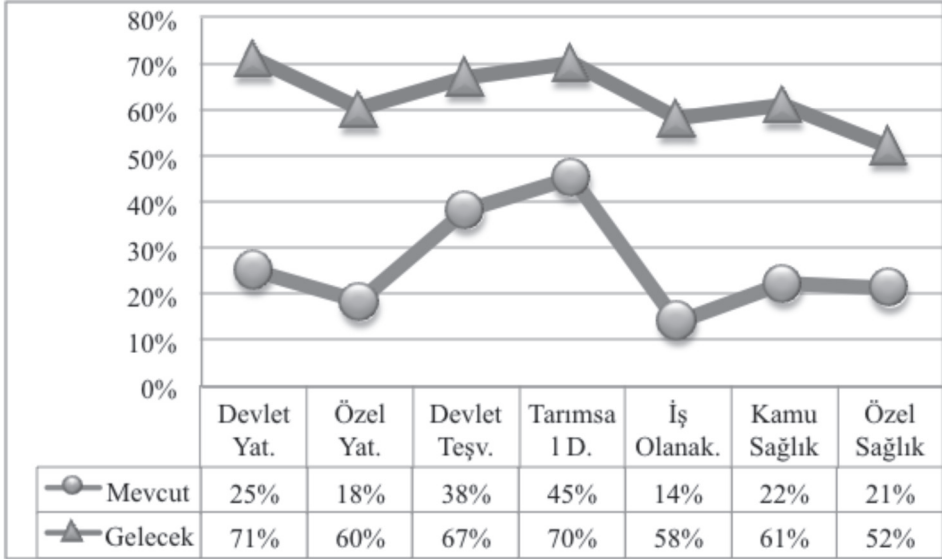
Grafik 2: Ağrı'da Mevcut ve Gelecek Durumda Olası Genel Bekleyişler

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde Ağrı'da mevcut durum ile başarılı bir çözüm süreci sonucunda olası bekleyiş arasındaki en büyük yükseliş gelişmişlik seviyesindedir. İkinci olarak genel ekonomi, daha sonra genel Ağrı ili değerlendirmesi ve yaşam memnuniyeti gelmektedir.

Ağrı ilinde yaşam olanak ve standartlarını yükseltecek devlet ve özel sektör teşebbüsleri ile ilgili sorularda mevcut durumla ilgili en iyimser görüş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %45 ile tarımsal destekleme, ikinci olarak yaklaşık %38 ile devlet teşvikleri gelmektedir. Ardından yaklaşık %25 ile devlet yatırımları, %22 ile kamu sağlık hizmetleri, %21 ile özel sağlık hizmetleri, %18 ile özel yatırımlar ve son olarak %14 ile iş olanakları gelmektedir.

Başarılı bir çözüm süreci sonucunda en iyimser bekleyiş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %71 ile devlet yatırımları, ikinci olarak %70 ile tarımsal destekleme gelmektedir. Ardından %67 ile devlet teşvikleri, %61 ile kamu sağlık hizmetleri, %60 ile özel yatırımlar, %58 ile iş olanakları ve son olarak %52 ile özel sağlık hizmetleri gelmektedir. Bu durum aşağıda bir grafik yardımıyla gösterilmektedir.

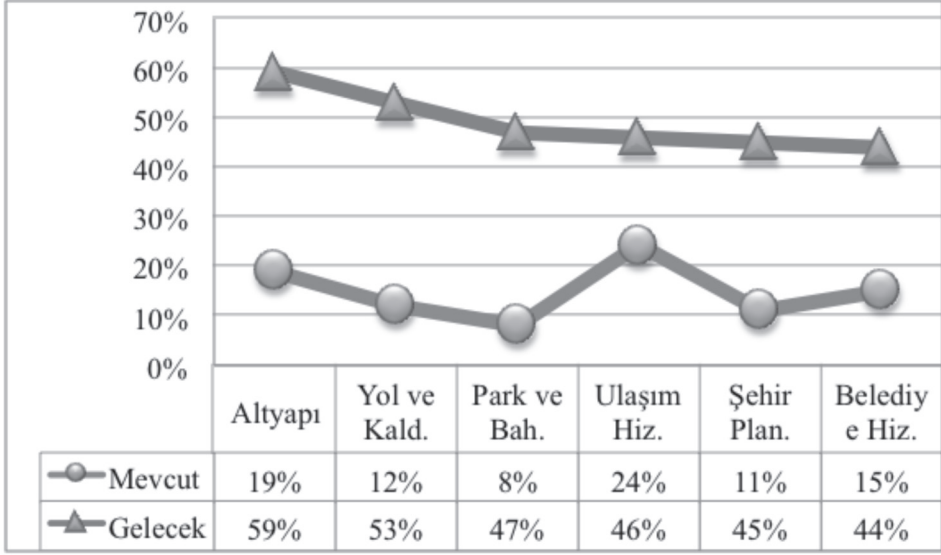
Grafik 3: Ağrı'da Mevcut ve Gelecek Durumda Olası İş ve Yaşam Bekleyişleri

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde Ağrı'da mevcut durum ile başarılı bir çözüm süreci sonucunda olası beklenti arasındaki en büyük yükseliş devlet yatırımlarındadır. İkinci olarak iş olanakları, daha sonra özel yatırımlar, kamu sağlık hizmetleri, özel sağlık hizmetleri, devlet teşvikleri ve son olarak tarımsal destekleme gelmektedir.

Ağrı ilinde yerel yönetimlerle ilgili sorularda mevcut durumla ilgili en iyimser görüş normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %24 ile ulaşım hizmetleri, ikinci olarak yaklaşık %19 ile altyapı gelmektedir. Ardından yaklaşık %15 ile belediye hizmetleri, %12 ile yol ve kaldırımlar, %11 ile şehir planlamacılığı ve son olarak %8 ile park ve bahçeler gelmektedir.

Başarılı bir çözüm süreci sonucunda en iyimser beklenti normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde yaklaşık %59 ile ulaşım hizmetleri, ikinci olarak yaklaşık %53 ile şehir planlamacılığı gelmektedir. Ardından yaklaşık %47 ile altyapı, %46 ile belediye hizmetleri, %45 ile park ve bahçeler ve son olarak %44 ile yol ve kaldırımlar gelmektedir. Bu durum aşağıda bir grafik yardımıyla gösterilmektedir.

Grafik 4: Ağrı'da Mevcut ve Gelecek Durumda Olası Yerel Yönetim Bekleyişleri

Yukarıdaki grafikte görüldüğü üzere normal-iyi-çok iyi ölçüt üçlüsü içerisinde Ağrı'da mevcut durum ile başarılı bir çözüm süreci sonucunda olası bekleyiş arasındaki en büyük yükseliş devlet yol ve kaldırımlardadır. İkinci olarak altyapı, daha sonra park ve bahçeler, şehir planlamacılığı, belediye hizmetleri ve son olarak ulaşım hizmetleri gelmektedir.

4. GENEL DEĞERLENDİRME

Hazırlanan bu çalışmanın amacı, son yıllarda iktidarca başlatılan demokratik çözüm sürecinin mevcut ve gelecek dönemlerde Ağrı ve Türkiye ekonomisine olası etkilerine dönük bekleyişleri tespit etmektir. Çalışmada kullanılmak üzere tasarlanan anket formu Ağrı merkez ilçe sınırları içerisinde yaşayan 18 yaş üstü vatandaşlardan tesadüfî olarak seçilen 511 kişiye yöneltilen sorulardan oluşmaktadır.

Çalışma sonucunda elde edilen bulguları şöyle sıralamak mümkündür:

- Türkiye geneli için mevcut durumda en büyük sorun işsizlik olarak görülmektedir. Son on yıl içerisinde enflasyon rakamlarında da büyük düşüş gerçekleşmiş olmasına rağmen hala halk için büyük bir sorun teşkil etmektedir. Başarılı bir demokratik çözüm sürecinin sonunda işsizliğin önemli ölçüde azalacağı yönünde bekleyiş sahibi vatandaşlar, kronikleşen enflasyon sorunu için ise oldukça düşük bekleyiş sahiptirler. Mevcut yatırımları ise yetersiz bulan halk, çözüm süreci sonunda bu sorunun aşılacağını düşünmektedir.
- Mevcut durum içerisinde Ağrı'nın gelişmişlik seviyesi ile ilgili görüş çok kötü olduğu yönündedir. Ağrı'nın genel ekonomik seviyesinin ve genel Ağrı değerlen-

dirmelerinin de pek iç açıcı olduğu söylenememektedir. Mevcut yaşam memnuniyeti ise kaderine terk edilen doğu insanının olumsuz durumlara alışkın bırakılmasından dolayı pek şikâyet edilir bir seviyede değildir. Yıllarca yeterli destek, yatırım ve icraat göremeyen halk, yapılan ufak bir düzenlemeyle bile memnun olabilmektedir. Ama yine de vatandaşlar Ağrı'nın gelişmişlik seviyesinin, genel ekonomik durumunun ve yaşam standardının başarılı bir demokratik çözüm sürecinden sonra artacağı yönünde bekleyişe sahiptirler.

- Ağrı'da iş ve yaşam beklentileri arasında mevcut durumda özellikle tarımsal destekleme ve devlet teşvikleri hususundaki görüş iyi olduğu yönündedir. Devletin bu konularda son birkaç yıldır attığı adımlar olumlu karşılanmaktadır. Buna karşın iş olanakları, devlet ve özel yatırımlar, kamu ve özel sağlık hizmetleri yeterli görülmemektedir. Demokratik çözüm sürecinden sonra devletten beklentileri yüksek olan halk, özel sektör tarafından sağlanacak faydanın daha az olacağını düşünmektedir. Mevcut durumda halk tarafından en kötü görüş bildirilen iş olanakları, başarılı bir çözüm sürecinden sonra da çok fazla bir beklentiye sahip değildir.
- Yerel yönetimin mevcut durumda yetersiz bir performans gösterdiğini düşünen Ağrı halkı, gelecek dönem için ise bu durumun biraz iyi yönde değişebileceğini düşünmektedir. Özellikle mevcut durumda park ve bahçeler, yol ve kaldırımlar ve şehir planlamacılığı konusunda memnun olmayan vatandaşlar, başarılı bir demokratik çözüm süreci sonucunda artan yatırım, destek ve güvenle birlikte bu sorunların çözülebileceğini düşünmektedirler.

Yıllarca hem terörle hem de devletin kanun ve kuralları ile yaşamaya çalışmış olan Ağrı halkı bu durumdan duyduğu rahatsızlığı bu çalışmanın yardımı ile belirtmeye çalışmaktadır. Terör nedeniyle sosyal ve ekonomik değer kayıpları yaşayan bölge insanı demokratik çözüm süreci sonunda, geçen dönemlerdeki kayıplarının tekrarlanmayacağını düşünmektedir.

Demokratik hak ve özgürlüklerin artması ile birlikte bölgede yaşanan ekonomik ve sosyal istikrarsızlıkların geçmiş dönemlere göre azalacağını düşünen bölge insanı, başarılı bir demokratik çözüm sürecinden sonra daha yüksek yaşam standartlarında hayatlarını sürdürebileceklerine inanmaktadır.

Terörün bitmesine yönelik adımlardan olan demokratik çözüm sürecinin istenildiği gibi başarıya ulaşabilmesi için öncelikle bölge insanının en az umudu olduğu işsizlik sorunun çözümüne yönelik adımlar atılmalıdır. Devlet yatırımları artırılmalı, özel sektörün bu bölgeye daha fazla yatırım yapması için gerekli altyapı sağlanmalı ve teşvik, vergi indirimi ve arazi temini gibi yatırımı cazip hale getirebilecek uygulamalar artarak devam etmelidir.

Sağlık uygulamalarının yetersiz olmasından dolayı genellikle daha gelişmiş illere sevk edilen bölge insanı bu olumsuz durumdan dolayı isyan etmektedir. Yüz yüze yapılan bu anket çalışmasında sağlık sektörü ile ilgili sorulara gelindiğinde vatandaşların tepkileri hemen hemen hep bu yönde olmaktadır. Bu kapsamda bölgede hem yeterli fiziki

şartların oluşturulması hem de bölgeye kaliteli işgücü ve hizmet imkânlarının sunulması gerekmektedir.

Ağrı ilinde yaşayan vatandaşlar yeni bir umut olan demokratik çözüm sürecinin başarı ile sonuçlanmasının sonrasında, geçmişten günümüze kadar yaşanan sayısız sıkıntıların, ekonomik ve sosyal olumsuzlukların azalacağı yönünde bekleyişe sahiptirler. Demokratik çözüm sürecinin daha iyi anlaşılır olabilmesi ve başarıya ulaşabilmesine yardımcı olmak amacıyla benzer akademik çalışmaların diğer kentlerde de yapılmasının yararlı olabileceği düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abadie, A. ve Gardeazabal, J. (2002). The economic costs of conflict: a case study of the basque country, Web: <http://ksghome.harvard.edu/~aabadie/ecc.pdf>, 1-27. adresinden 30 Eylül 2013 tarihinde alınmıştır.
- Altay, H., Ekinci, A., Peçe, M.A. (2013). Ortadoğu'da terörün ekonomik etkileri: Türkiye, Mısır ve Suudi Arabistan üzerine bir inceleme, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 37, 267-288.
- Araz-Takay, B., Arin, K.P., Omay, T. (2009). The endogenous and non-linear relationship between terrorism and economic performance: Turkish evidence, *Defence and Peace Economics*, 20(1), 1-10.
- Baharççek, A., Tuncel, G. (2011). Terörle mücadelenin zorlukları ve bu zorlukları aşmada farklı bir yaklaşım: demokratik mücadele yöntemi, *Uluslararası Güvenlik ve Terörizm Dergisi*, 2(2), 1-16.
- Blomberg, S.B., Hess, G.D., Orphanides, A. (2004). The macroeconomic consequences of terrorism. *Journal of Monetary Economics*, 51 (5). 1007-1032.
- Drakos, K., Kutan A.M. (2003). Regional effects of terrorism on tourism in three mediterranean countries, *Journal of Conflict Resolution*, 47(5), 621-641.
- Enders, W., Sandler, T. (1991), Causality between transnational terrorism and tourism: the case of Spain, *Terrorism*, 14, 49-50.
- Enders, W., Sandler, T., Parise G.F. (1992). An econometric analysis of the impact of terrorism on tourism, *Kyklos*, 45(4), 531-554.
- Gupta, S., Clements, B., Bhattacharya, R., Chakravarti, S. (2002). Fiscal consequences of armed conflict and terrorism in low- and middle-income countries, *IMF Working Paper*, 02-142. Web:<http://www.sciencedirect.com/science/article/pii/S0176268003000983> adresinden 8 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Larobina, M., Pate, R. (2009). The impact of terrorism on business. *The Journal of Global Business Issues*, 3(1), 147-155.

- Uysal, D., Mucuk, M., Gerçeker, M. (2009). Terörizmin ekonomik etkileri: Türkiye örneği, Web:asdasdasdasdasdasdas <http://idc.sdu.edu.tr/tammetinler/terror/terror6.pdf>, adresinden 23 Ekim 2013 tarihinde alınmıştır.
- Web: <http://www.tuik.gov.tr/>, adresinden 2 Kasım 2013'de (Ağrı merkez ilçe 18 yaş üstü nüfusu) alınmıştır.
- Yeşiltaş, M., Öztürk, İ., Türkmen, F. (2008). Terör faaliyetlerinin turizm sektörüne etkilerinin çözüm önerileri perspektifinde değerlendirilmesi, *Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(1), 175-189.